

Recension

Jonas Frykman & Orvar Löfgren

Kärlek och kärnfamilj i folkhemmet. Längtan, lust och oro

Helena Hörnfeldt

Författaren Kristina Sandbergs hyllade trilogi om hemmafrun Maj fångade både en tidsanda och ett (kvinnligt) vardagsliv i välfärdssveriges begynnelse och framväxt (Sandberg 2010, 2012, 2014). I böckerna om Maj kommer läsaren i nära kontakt med de normer som styrt över kvinnors liv och som varit under omvandling under 1900-talet. Oavsett om det handlar om det tvingande kärlekslivet med förväntningar på familjelycka eller inständgheten i både kropp och hem förmedlar böckerna en känsla som många än idag kan känna igen sig i, inte minst eftersom kvinnors (och mäns) kunskaper och villkor i det tysta traderas över generationer. På så sätt är Sandbergs trilogi lika mycket en berättelse om folkhemmet som om nuet. Sandbergs böcker tycks ha inspirerat Jonas Frykman och Orvar Löfgren till att skriva *Kärlek och kärnfamilj i folkhemmet* som beskrivs vara en (tematisk) uppföljare till en av etnologins kanske mest lästa böcker, *Den kultiverade människan* från 1979. Som etnolog med ett kulturhistoriskt intresse, i synnerhet för den period som lite slarvigt beskrivs som folkhemsperioden, är det med nyfikenhet och förväntan jag tar mig an *Kärlek och kärnfamilj i folkhemmet*. Som väntat är det också förstklassigt att få ta del av författarnas både skarpsinniga, detaljrika och personliga kunskaper om just denna omvälvande tid i svensk kulturhistoria.

Boken inleds med en exposé över välfärdssamhällets framväxt då kärnfamiljen successivt kom att bli den nya normala samlevnadsformen. Övergången från utopi till vardag beskrivs som en långsam revolution. Läsaren tas här med in i berättelsen om folkhemmet och familjens centrala del i denna omvandling av vardagens liv och normsystem. Det vi däremot inledningsvis inte får reda på är utgångspunkterna för boken som till exempel vilket material boken bygger på. Av stilistiska skäl, får en anta, har metod och teoretiska utgångspunkter i stället lagts som ett appendix i slutet. Det inledande kapitlet avslutas något okonventionellt av två personliga berättelser hämtade från författarnas egna källare där de går igenom gammalt material ur den egna familjehistorien. Jonas Frykman läser tidningsinlägg, utkast till föreläsningar, broschyrer om familjeplanering och preventivmedel som hans pappa (doktor Nils Frykman) sparar. Därtill finner han brev från kvinnor som vände sig till

doktorn och sökte råd i känsliga frågor. Ett intressant material ska det visa sig. Dokumenten visar, menar etnologen Frykman, hur typisk doktor Frykmans hållning till frågor om kropp, hygien och känslor var för sin tid. Som ett slags personifiering av tidens anda. Även Orvar Löfgrens pappa (och mamma) tycks ha levt i takt med tiden med deras intresse för dokumentation av familjelivet i form av fotoalbum, diabilder, smalfilmer, dagböcker, brev och barnens teckningar. Mängden av dokumenterade familjehändelser påkallar den intressanta frågan om varför familjen Löfgren, i likhet med många andra familjer, blev så oerhört medierade. Varför all denna dokumentation av resor, födelse- och högtidsdagar och milstolpar i livet?

Efter inledningen följer de tematiska kapitlen. I kapitlet "Bli tillsammans" skildras hur förberedelserna till äktenskapet växer fram inom ramen för en ny ungdomskultur under mellankrigstiden. Tillgången till nya konsumtionsvanor, media och nöjesliv skapar längtan efter romantik och ett annat slags familjeliv vilket i sin tur skapar stor oro hos den äldre generationen. Kapitlet "Moralpanik" bygger i stor utsträckning på tidigare utgivet material ur Frykmans bok *Dansbaneeländet* från 1988. Det handlar om ungdomslivet som tar fart med nöjen, dans och utomäktenskaplig intimitet vilket fick den äldre generationen att känna oro inför vad de uppfattade som en allmän moralisk upplösning. Hur skulle denna sexuella dekadens gå att förena med det pågående sunda folkhemsbygget? I kapitlet "Flytta ihop" skildras övergången från det trångbudda och knappa till funktionalismens moderna bostäder med ljus och renhet. I det nya hemmet skulle allt ha en tydlig funktion och från mellankrigstiden kommer hemmafrun alltmer att få rollen som en sammanhållande kraft och symbol för det nya. I kapitlet "Sängkamrater" diskuteras hur det intima i kärnfamiljsrelationerna, ofta via expertis och nya medier, träder fram ur det fördolda och innebär en viss befrielse samtidigt som normerande krav på intimitet och lycka skapar oro, genans och vad vi i vår tid kanske skulle benämna som prestationsångest. Efterkrigstidens framåtblickande optimism skapar med tiden ett slags materialisering av välfärdssamhället vilket innebar betydligt förbättrade levnadsvillkor, även för arbetarklassens familjer. Flytten från det trånga, delade och enkla till det moderna, individualiserade och konsumtionsinriktade

skildras i kapitlet ”Flytta in i framtiden”. I kapitlet ”Familjen firar sig själv” berättas om hur jul- och födelsedagsfirandet kom att ritualiseras i syfte att stärka gemenskapen inom kärnfamiljen. Här diskuteras också klassfrågan där läsaren kanske känner igen diskussionen från *Den kultiverade människan* om hur medelklassidentiteten i mångt och mycket handlar om en fostran till impulskontroll, återhållsamhet och god smak. Klasstillhörigheten skrivs in i familjehistorien genom balansgången mellan överdåd och sparsmakade julgransdekorationer eller mängden julklappar men också i oron över att visa upp hemmet i samband med de återkommande födelsedagskalasen. I det avslutande kapitlet ”Och så levde de vidare” dras slutsatserna om det förändrade vardagslivet under folkhemsperioden.

Efter läsningen dröjer en känsla kvar av att ha återupplevt en folkhemssanda som jag själv föddes in i, mitt under dess guldålder, och således också tog för givet under uppväxten. Detaljerna väcks till liv, från tonårsrummets självvalda möbler och tapeter, stoltheten över att kunna svara i telefonen med hela telefonnumret i rätt ordning, den pirriga känslan att med luciakrona och pepparkakor lussa för de tindrande föräldrarna hemma i radhuset i Vällingby till den flyktiga lyckokänslan av att ha kunnat köpa de senaste jeansen. Olika generationer kommer att läsa och ta till sig boken utifrån sina skilda förförståelser och minnen. För den nyblivna etnologistudenten framstår kanske den vardag och det liv som skildras i boken som både exotiskt och ålderdomligt. Den äldre läsaren med egna minnen från tiden kanske hakar upp sig på detaljer som inte stämmer med den egna erfarenheten. Den goda intentionen att göra berättelsen tillgänglig och allmängiltig skapar vissa problem. Vilkas liv handlar det om? Vem är det till exempel som skickar välformulerade frågebrev om intima detaljer till doktor Frykman? Hur var det med familjerna som inte fick tillgång till de nya moderna bostäderna eller familjerna som inte hade konsumtion som livsstil? Därtill blir frånvaron av tids- och platsangivelser i texten ett problem. Befinner vi oss på 1930-talet eller 1960-talet? När gick till exempel kvinnor till barnmorskan i förhoppning om att få rådgivning i ämnet säkra, fullbordade samlag? Och cyklade verkligen alla ungdomar in till centrum överallt? Var det inte snarare i mindre städer som saknade en utbyggd kollektivtrafik? Är inte termen att ströga, som ungefär betyder att vandra huvudgatan upp och ner i syfte att kanske träffa någon framtida käresta, en relativt lokal term?

I sin helhet är emellertid boken mycket läsvärd och som väntat lustfylld och omsorgsfullt berättad.

Frågan jag ställer mig är vilken ny kunskap om, den så väl beskrivna, folkhemsperioden boken tillför? Då den i stor utsträckning bygger på tidigare forskning (i hög grad författarnas egen och deras tidigare doktoranders men även idéhistorikers och historikers), (biografisk) skönlitteratur och autoetnografiskt material på bekostnad av nytt primärmaterial är det inte särskilt förvånande att mycket är bekant. På så vis ligger Frykmans och Löfgrens berättelse om kärnfamiljen väl i linje med den numer relativt tillrättalagda förståelsen av en tid som rimligen måste ha upplevts på många olika sätt. Då folkhemsbyggarnas visioner om ett modernt liv omsätts i vardagens praktiker stod ofta kvinnor och barn i centrum för reformerna. Inte så konstigt då att många vetenskapliga undersökningar om denna period haft sin utgångspunkt i de politiskt sett mjuka frågorna. En invändning är därför att kvinnornas och barnens röster i viss mån saknas i primärmaterialen. Brev från oroliga kvinnor till doktor Frykman utgör dock ett undantag och ett välkommet tillskott. Hemmafrun blir allt som oftast, som så många gånger tidigare, en figur som saknar egen röst. Den leende smalmidjade kvinnan med hushållsapparaten i högsta hugg och med ett välkommat barn bredvid utmanas aldrig på allvar i den berättelse om folkhemmet som Frykman och Löfgren har valt att berätta. Kanske var det inte heller avsikten med boken. Trots dessa invändningar ser jag framför mig att *Kärlek och kärnfamilj i folkhemmet* kommer att vara till stor glädje för både etnologistudenten och den intresserade allmänheten framöver. Det är definitivt i detaljerna som den djupare förståelsen för ett förgånget liv blir verkligt och ger oss ny kunskap, till exempel som i minnet av hur plast och bakelit faktiskt luktar, allt sådant som får oss att förstå hur det moderna blev affektivt närvarande.

Referenser

- Frykman, Jonas (1988). *Dansbaneeländet. Ungdomen, populärmusiken, opinionen*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar (1979). *Den kultiverade människan*. 1 uppl. Malmö: Gleerups.
- Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar (2022). *Kärlek och kärnfamilj i folkhemmet. Längtan, lust och oro*. Malmö: Gleerups.
- Sandberg, Kristina (2010). *Att föda ett barn*. Stockholm: Norstedts.
- Sandberg, Kristina (2012). *Att sörja för de sina*. Stockholm: Norstedts.
- Sandberg, Kristina (2014). *Liv till varje pris*. Stockholm: Norstedts.

Citera den här artikeln: Helena Hörnfeldt. 2023. Jonas Frykman & Orvar Löfgren. *Kärlek och kärnfamilj i folkhemmet. Längtan, lust och oro. Kulturella Perspektiv* 2023, vol. 32. Recension, s. 1–2.

Mottagen: 23 januari 2023 **Publicerad:** 24 februari 2023

Copyright: © 2022 Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0, som tillåter obegränsad användning, distribution och reproduktion i samtliga medieformat, förutsatt att ursprunglig(a) författare och källa uppges. Se <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Kulturella Perspektiv — Svensk etnologisk tidskrift, ISSN 1102-7908, är en expertgranskad Open Access-tidskrift som publiceras av Föreningen Kulturella Perspektiv.

OPEN ACCESS